35. Ярцева В. Н. Историческая морфология английского языка / В.Н.Ярцева. – М. – Л.: АН СССР, 1960. – 194 с.

36. Ярцева В. Н. Иерархия грамматических категорий и типологическая характеристика языка / В.Н.Ярцева // Типология грамматических категорий. Мещаниновские чтения. – М.: Наука, 1975. – С. 5-23.

37. Яковлева Е. С. О понятии “культурная память” в применении к семантике слова / Е.С.Яковлева // Вопросы языкознания. – 1998. – №3. – С. 43-73.

38. Язык о языке / Под общ. рук. и ред. Н. Д. Арутюновой. – М.: Языки рус. культуры, 2000. – 624 с.

39. Schank. R. S. Is there a semantic memory ? / R.S.Schank //“Working papers. Instituto per gli Studi Semantici e Cognitivi”: Castagnola, Switzerland. – 1974. – № 3. – P.14-17.

УДК 811. 112. 2’ 272’ 367.627’ 42

КОГНІТИВНО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ КОМПОНЕНТ ЧИСЛІВНИКІВ У НІМЕЦЬКОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Бєлозьорова Ю.С., к. філол. н., доцент, Селезньова М.О., студент

Запорізький національний університет

У статті розглядаються одиниці німецькомовного пареміофонду, до складу яких входять числівники. Доводиться їх зумовленність культурними нормами німецького народу.

Ключові слова: мовна картина світу, фразеологічні одиниці, пареміофонд, числівник.

Белозерова Ю.С., Селезнева М.А. КОГНИТИВНО-КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ КОМПОНЕНТ ЧИСЛИТЕЛЬНЫХ В НЕМЕЦКОЯЗЫЧНОЙ КАРТИНЕ МИРА/ Запорожский национальный университет, Украина

В статье рассматриваются единицы немецкоязычного паремиофонда, в состав которых входят числительные. Доказывается их взаимосвязь с культурными нормами немецкого народа.

Ключевые слова: языковая картина мира, фразеологические единицы, паремиофонд, числительное.

Byelozyorova Yu. S., Seleznyova M. A. THE COGNITIVE-CULTURAL COMPONENT OF THE NUMERALS IN THE GERMAN LANGUAGE WORLDVIEW/ Zaporizhzhya National University, Ukraine

The article deals with the adage units of the German language, incorporating the numerals. Their relationship with the cultural norms of the German people is being proved.

Key words: language worldview, phraseological units, adage fund, numeral.

Сучасна лінгвістика визначає свою нинішню парадигму як когнітивно- дискурсивну, що є визнанням домінуючими двох напрямків досліджень - когнітивної лінгвістики й дискурсивного аналізу. У такому визначенні парадигми увага фокусується на двох основних і давніх проблемах мовознавства: 1) мова й мислення/ свідомість/ знання - у широкому розумінні предмет когнітивістики й 2) мова як засіб/ інструмент комунікації в соціокультурному континуумі, що становить предмет досліджень у сучасному дискурсивному аналізі.

Вивчення мовної картини світу (МКС) припускає, насамперед, аналіз номінативної діяльності людини, і, відповідно, одиниць лексичного рівня мови. Це більшою мірою сфера когнітивних досліджень. Однак деякі концепти, що входять до складу МКС, виходять у своєму вербальному вираженні за рамки слів, ідіом, словосполучень, відповідають фразам, реченням, текстам і виявляються вже в процесі функціонування мови, тобто в дискурсі. Тому когнітивні й дискурсивні дослідження в плані вивчення МКС доповнюють одне одне. Незважаючи на популярність МКС як об'єкта дослідження й неоднократні спроби дати визначення цього терміна, навряд чи будь-яке з них можна вважати всебічним і остаточним. Одна із причин полягає в безлічі підходів до МКС (філософський, когнітивний, культурологічний, лінгвістичний тощо), і, відповідно, в акцентах, які розставляються в цих визначеннях. По-друге, на сьогодні немає єдності думок щодо понять, які є основними складовими МКС (концепт, фрейм, прототип)[1; 2; 3;4].

МКС нерідко порівнюють із дзеркалом, у якому відбивається реальний світ. Однак розробка проблеми поступово наводить вчених на думку про те, що МКС скоріше нагадує не дзеркало, а автопортрет, який створює художник, дивлячись у дзеркало [5, 18]. Розуміння МКС не як дзеркального відбиття світу, а як

картини знову фокусує увагу на антропофакторі: людина, сприймаючи об'єктивний світ, інтерпретує його суб'єктивно. Тим самим підкреслюється не пасивна, а активна роль людини у створенні МКС. Іноді МКС порівнюють із сіткою, яка накладається на наше сприйняття, оцінку ситуацій і подій. Більш абстрактно МКС можна визначити як особливе утворення, яке виникає не тільки на основі досвіду (індивідуального й колективного), але й на основі самих одиниць номінації, а також особливостей їх функціонування [6, 49]. При цьому МКС є стійкими утвореннями, не позбавленими разом з тим і певного динамізму.

У цій статті нас цікавить, насамперед, німецькомовна картина світу та когнітивно-культурний компонент чисельників у ній. Для аналізу були взяті одиниці пареміофонду німецької мови (фразеологізми, паремії, приказки) зі складовим компонентом «числівник» та розглянута роль числівників у звичаях та традиціях німецького народу.

Порівнюючи фразеологізми із числівником "один", можна помітити, що група цих фразеологізмів найбільш широко представлена як у німецькій, так і в українській мовах. Значення знайдених фразеологізмів досить різноманітні: від нейтральних "mir ist alles eins" (мені однаково), "sich mit j-m eins wissen (fühlen)" (розділяти будь-чиї погляди), "mit j-m über etw. (Akk.) eins werden (sein)" (домовитися, дійти згоди) до емоційно забарвлених "eins abbekommen" (одержати прочухан), "j-m eins auf (vor) die Birne geben" (дати потиличник) тощо [7, 14], [8, 51].

Що стосується прислів'їв і приказок, то на відміну від фразеологізмів, спостерігається процес синонімії в межах однієї мови. Так, німецьке прислів'я «Ein Mann ist kein Mann» має ще два аналогічні варіанти:

1. Einer ist keiner.

2. Eine Schwalbe macht keinen Frühlung [7,14] (українське: «Один у полі не воїн» і "Одна ластівка весни не робить"[9, 88].

Як видно із прикладів, ці прислів'я, мають ідентичне значення (безсилля однієї людини в порівнянні з колективом) та схожу образну складову (в обох мовах у ролі "одинака" виступають або людина, чоловік, або птах, ластівка).

В.Н. Телія вважає, що "будучи номінативно-похідними сутностями, експресивно-оцінні значення обов'язково містять вказівку на той образ, або мотив, який послужив приводом вибору саме цього слова для номінації нового позначуваного. Цей образ завжди пов'язаний з аналогією або порівнянням, як одним зі способів встановлення подібності" [10]. Який образ є основою ФО та паремій із числівником "один"? Вважаємо, що це образ початку, первинності, єднання, якоїсь спільності. Цей висновок підтверджує "Словник символів" Д. Тресиддера: "Число один символізувало первинну цілісність, божественну сутність (або Творця), світло або сонце, джерело життя" (докладніше див. [11, 248]).

Наступну групу, яку буде розглянуто, становлять фразеологізми із вхідним до їхнього складу числівником "два". Ці фразеологізми дуже поширені в багатьох мовах. До однієї з характерних рис фразеологізмів із числівником "два" належить наявність практично для кожної єдності еквівалента, значною мірою подібного за образною складовою, семантикою, синтаксисом в інших мовах. Порівн.:

1. Нім. «so sicher, wie zwei mal zwei ist vier» та укр. «Ясно як двічі два чотири» [9, 980];

2. Нім. «Zwei Fliegen mit einer Klappe schlagen» та укр. «Вбити двох зайців одним ударом» [7,14];

3. Нім. «Zwei Köpfe sind besser als einer» та укр. «Одна голова добре, а дві краще» , «Розум добре, а два краще» [9, 981];

4. Нім. «Zwei Bären vertragen sich nicht in einer Höhle» та укр. «Два ведмеді в одній берлозі не уживутся» [9, 979];

5. Нім. «Man soll nicht zwei Hasen auf einmal jagen», « Wer zwei Hasen auf einmal jagt, fängt keinen» та укр. «За двома зайцями поженешся, жодного не піймаєш» [9, 980].

Подібне перерахування можна було б продовжувати, але звернемось до аналізу вищеназваних фразеологізмів. Так, ряд прислів'їв-еквівалентів («zwei Fliegen mit einer Klappe schlagen»; «Убити двох зайців одним пострілом»), незважаючи на ідентичність їх структурного оформлення, виявляє в собі повну розбіжність символів, що становлять основу образного наповнення й, отже, семантичної значимості фразеологізмів. Зміст їх у позначенні будь-якої дії, для виконання якої необхідні певні вміння, спритності, вправності, тобто ті якості, володіння якими викликає в інших захоплення. У німецькомовній картині світу об'єктом здійснення подібної дії обрана комаха - муха, тобто такий представник фауни, який відрізняється високою швидкістю й нелінійністю пересування, а це не може не ускладнити полювання. За різними за своєю природою образами ховається національно-культурна специфіка, зрозумівши яку, ми зможемо дати відповідь не тільки на це питання, але й на багато інших, які виникають у великій кількості при більш пильному погляді на пареміофонди різних мов.

У подальшому аналізі звернемо увагу на число „три” та його значення в німецькомовній картині світу. З давніх часів воно символізує закінченість, завершеність, повноту будь-чого (Vollständigkeit). Тричі повинна відбуватися і будь-яка дія. Існує й таке народне вірування: перші три плоди будь-якої рослини (три колоски, три ягоди й т.п.) слід кинути через плече. Вони призначені для лісового духу [11, 373].

У німецькій лінгвокультурі (так само як і в українській) число "три" служить, перш за все, символом щастя: Dreizahl – Glückszahl [11, 374]. Три рази сплюнути через плече (das dreifache Ausspucken über die Schulter [11, 375]) - це теж приносить щастя. Символом щастя могли виступати три талери, або три золоті монети, або три кільця, які наречений клав у руку своїй нареченій, коли приходив до її батьків, щоб підтвердити свій намір одружитися. Цей звичай німецького народу називається Handgeld [11, с. 375]. Напр.:

1. Aller guten Dinge sind drei - Бог троїцю любить;
2. Drei Kreuze hinter j-m/etw. machen – тричі перехреститися;
3. um drei Ecken miteinander verwandt sein – бути родичами до десятого коліна [7, с.15].

Перший приклад підтверджує тезу, що число «три» є символом щастя. У перекладі вищеназваної паремії першим словом є «Бог», а в другому прикладі акцент робиться на повторенні дії три рази: тут знову виступає сема божественності, адже якщо людина хреститься, то це означає, що людина є віруючою.

Саме тому невипадковим є той факт, що до числа "три" дуже часто зверталися у своїх казках брати Грімм: пор. "Die drei Federn", "Die drei Glückskinder", "Die drei Feldscheren", "Die drei Handwerksburschen", "Die drei Bruder", "Die drei Männlein im Walde", "Die drei Spinnerinnen", "Die drei Sprachen", "Die drei Faulen", "Die drei grünen Zweige" [12].

Число „чотири” відіграє вагому роль у німецьких звичаях. За чотири тижні до Різдва німці вішають різдвяний вінок (Adventkranz) у своїй оселі, на якому розташовуються чотири свічки. За чотири тижні до Різдва, у першу неділю вони запалюють першу свічку, через тиждень - ще одну і так щонеділі, поки не настане Різдво. Серед українських звичаїв немає такої традиції, це пов'язане, перш за все, з особливостями віри та релігійних свят.

Багато народних звичаїв засновано на числах сім і дев'ять. Наприклад: на півночі Німеччини свято «вечеря» звичайно складається з 7 або 9 страв. У Шлезвизі худобі давали на Різдво 7 або 9 різновидів корму. Різдвяна трапеза в Рудних горах складалася з 9 страв. Про види щодо заміжжя дівчини судили по кількості й фарбі листочків, що розпустилися до Різдва, на тих гілках, які ставили у воду в день Св. Андрія. У Рудних горах ці гілки обов'язково повинні були бути від семи або дев'яти різних дерев або чагарників. У "зелений четвер" на Страсний тиждень їли суп, приготовлений з 7, 9 або 12 видів зелені. У серпні в день піднесення Божої Матері (Maria Himmelfahrt) відбувалося освячення трав: кількість трав, що становлять букет, який несли в церкву для освячення, було різним у різних областях. Так, у Кельні в букеті повинно було бути 9 трав, у Холлетау - 7. Anreaszweige – це гілки, які мають бути зрізані в день Св. Андрія. У листопаді, у день Св. Андрія (30 листопада), їх зрізають і ставлять у воду. Гілочки зрізають о 6-й, 9-й або 12-й годині і особливо добре, якщо вони взяті від семи або дев'яти дерев або чагарників. О. Шрадер висловлює припущення, що різноманітні 9- або 7- денні строки й комбінації (3х9=27, 4х7=28), які спостерігаються в індоєвропейських народів, пов'язані з місячними фазами. Як повний місяць, так і новий місяць вважаються особливо сприятливими для початку будь-якої справи [13, 43].

Згідно з традицією жителі Рудних гір куштували в різдвяний святвечір (24 грудня) за старим звичаєм дев'ять страв - Neunerlei. Такий прийом їжі (Neunerlei-Mahlzeit) починався ровно о 18-й годині, і ніхто не міг встати із – за столу, поки решта членів родини не закінчить трапезу. Тільки тоді приходив Weihnachtsmann (Дід Мороз). І кожний член родини знаходив під своєю тарілкою монету - символ і водночас побажання, щоб у новому році в будинку завжди були гроші. Звичай Neunerlei-Essen прадавній, і йому приписувався надприродний вплив [11, 50].

Аналізуючи фразеологізми з числовим компонентом «сім», можна дійти висновку, що ці фразеологізми можна об’єднати за семою «релігійність» або «міфічність». Описані вище звичаї пов’язані з релігією, а також з особистістю Ісуса Христа. Це знайшло свою експлікацію в пареміях. Пор.: Sieben fetten und mageren Jahren – 7 добрих та поганих років; Der siebente Himmel – сьоме небо (за ісламом); Die Siebente Weltwunder – сьоме чудо світу [14, 194].

Число „одинадцять” також відіграє важливу роль у німецькій лінгвокультурі. 11 листопада у Німеччині починається карнавал (Fasching). Існує звичай, що об 11-й годині 11 хвилин потрібно загадати бажання. Отже, бажання потрібно загадувати об 11:11 11.11. Така комбінація чисел називається Schnapszahl - послідовність однакових чисел. Як відомо, вона є магічною та щасливою [14, 56].

Соціологічні дослідження останніх років показали, що лиховісній силі числа 13 вірить, наприклад, кожний четвертий житель Німеччини. У літаках німецьких авіакомпаній 13- го ряду немає.

28 % німців, як вогню, бояться числа "13". Деякі вважають, що причиною виникнення масової істерії став фільм А. Хічкока "П'ятниця, 13- те". Інші звертаються до історії й говорять про сумно відомі події, пов'язані з розгромом ордена Тамплієрів. Саме в п'ятницю 13 жовтня 1307 г. з ініціативи короля Франції Филипа IV, що давно мріяв заволодіти багатствами ордена Тамплієрів, Папа Римський Климент V санкціонував скасування ордена й розправу над його членами. Безліч лицарів ордена були схоплені, обвинувачені в єресі й спалені або замучені [11, 32].

Число "13", як повідомляє сайт радіо "Deutsche Welle", вважається "першим по популярності" марновірством і, причому, не тільки в Німеччині. Як показують соціологічні опитування, кожний п'ятий європеєць боїться цієї цифри [13, 55]. Наприклад, в Англії, США й Канаді взагалі звичайно в будинках відсутній 13- й поверх, та й будинок під номером 13 можна зустріти вкрай рідко. Організатори автоперегонів "Формула-1" вирішили теж відмовитися від болідів з 13- м номером. У багатьох авіакомпаніях немає ні 13-х рейсів, ні 13-х рядів, а в готелях відсутні 13-ті номери. Британські хірурги скасовують половину операцій, призначених на п'ятницю, 13-те.

Фразеологізми з числівником «13» також підтверджують факти, що німці вірять лиховісній силі цього числа. Наприклад: Mancher Tag hat zwölf Stunden und dreizehn Unglücke – в одному дні може бути дванадцять годин і тринадцять нещасть; die böse Dreizehn - розм. чортова дюжина [7, 15].

Ще одним цікавим лінгвокультурним фактом є число „24”. Майже кожна німецька дитина перед Різдвом отримує особливий календар - Adventkalender. Цей календар має 24 віконця, щодня, відкриваючи віконце, дитина отримує цукерку або якийсь сюрприз.

Отже, проаналізувавши різні аспекти життя та мови німецького народу, можна стверджувати, що чисельники відіграють важливу роль у звичаях та традиціях носіїв німецької культури, що відбивається й у їхній мовній картині світу та знаходить своє закріплення , перш за все, за допомогою паремій та фразеологічних одиниць, які мають яскравий, національно зумовлений характер.

Запропонований когнітивно-культурологічний аналіз одиниць німецькомовного пареміофонду зі складовим компонентом «числівник» має певні дослідницькі перспективи. Йдеться, зокрема, про можливість подальших наукових розвідок щодо шляхів та способів концептуалізації й метафоризації такого компонента в інших мовних картинах світу, а також про можливість порівняти різні лінгвокультури на базі цього фрагмента їхньої картин світу.

Саме пареміофонд тієї чи іншої культури якнайкраще віддзеркалює стереотипи та культурні норми народу, що формувалися в ньому впродовж багатьох років, тобто віддзеркалює його менталітет, його дух.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабушкин А.П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка : учебник [для студентов высш. уч. учрежд.] / Анатолий Павлович Бабушкин. – Воронеж: Из-во Воронежск. гос. ун-а, 1996. – 104 с.
2. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / Анна Вежбицкая; [пер. с англ. А.Д. Шмелева]. – М.: Школа “Языки русской культуры”, 1999. – 780 с.
3. Полюжин М.М. Концепт як базова когнітивна сутність / Михайло Михайлович Полюжин // Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. пр. – К.: Логос, 2001. – № 5. – С. 182-184.
4. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология : учебник [для студентов высш. уч. учрежд.] / Владимир Николаевич Манакин. – К.: Знання, 2004. – 327 с.
5. Белова А. Д. Языковые картины мира в рамках когнитивно-дискурсивной парадигмы / Алла Дмитриевна Белова // Культура народов Причерноморья. – 2002. – № 29. – С. 17 -20.
6. Кубрякова Е.С. Части речи с когнитивной точки зрения / Елена Сергеевна Кубрякова. - М.: Институт языкознания РАН, 1997. – 330с.
7. Бинович Л.Э. О многозначности идиом / Л. Э. Бинович // ИЯШ. – 1979. – № 2. – С.13-17.
8. Девкин В.Д. Немецко-русский словарь разговорной лексики / В.Д. Девкин. - М.: Высш. школа, 1994. – 344с.
9. Agricola E. Wörter und Wendungen. Wörterbuch zum deutschen Sprachgebrauch / E. Agrikola. – Leipzig: Bibliogr. Institut, 1972. – 996 S.
10. Телия В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / Вероника Николаевна Телия. – М.: Наука, 1986.– 141 с.
11. Трессидер Д. Словарь символов / Д. Трессиндер. - М.: Гранд, 1999. - 442 с.

12. Grimm J. und W. Die Kinder-und Hausmärchen / J. Grimm, W. Grimm. – Berlin: Kinderbuchverlag, 1981. - 454 S.

13. Шрадер О. Индоевропейцы / Отто Шрадер. - СПб.: Из-во РГПУ им. А.И. Герцена , 1982. – 277с.

14. Німецько-український фразеологічний словник у двох томах [уклад. В.І. Гаврись]. – К.: Радянська школа, 1981. – 565 с.

УДК 811.161.2’373.43’373.611: 004

АНГЛІЙСЬКІ НЕОЛОГІЗМИ: НОВЕ У ВИКОРИСТАННІ СПОСОБІВ УТВОРЕННЯ

Бондаренко О.М., ст. викладач, Черневич А.О., студент

Запорізький національний технічний університет

Стаття присвячена новим тенденціям в утворенні неологізмів. Основна увага приділяється процесам утворення похідних слів від лексичних одиниць, які самі деякий час тому вважалися неологізмами. Простежуються найуживаніші словотворчі елементи медичної термінології.

Ключові слова : неологізм, «фонетико-графічне нагадування», словотворчий елемент.

Бондаренко Е.Н., Черневич А.А. АНГЛИЙСКИЕ НЕОЛОГИЗМЫ: НОВОЕ В ИСПОЛЬЗОВАНИИ СПОСОБОВ ОБРАЗОВАНИЯ/ Запорожский национальный технический университет, Украина

Статья посвящена новым тенденциям в образовании неологизмов. Основное внимание уделяется процессам образования производных слов от лексических единиц, которые сами некоторое время назад считались неологизмами. Прослеживаются наиболее употребимые словообразовательные элементы медицинской терминологии.

Ключевые слова: неологизм, «фонетико-графическое подобие», словообразовательный элемент.

Bondarenko O.M., Chernevych A.O. ENGLISH NEOLOGISMS: NEW IN THE WAYS OF FORMATION/ Zaporizhzhya National Technical University, Ukraine.

The article deals with new tendencies in neologisms’ formation. The attention is drawn to the creation of derivatives from lexical units that were considered to be neologisms some time ago. The most used word-forming elements of medical terminology are examined.

Key words: neologism, “phonetico-grafic reminding”, word-forming element.

Останнім часом в англійській мові виникло багато нових слів, що потребують детального вивчення. Зростання кількості нових номінацій призвела до появи нової науки – неології, яка займається пошуком нових слів, їх класифікацією, аналізом факторів та засобів їх утворення. Серед проблем та завдань неології можна виділити такі: виявлення нових слів та правильне розуміння їх значення, формулювання нових тенденцій розвитку мови на основі нових мовних одиниць, визначення способів їх утворення, перекладу та лексикографічної обробки.

Проблемою неології займалися такі вчені, як І.В. Андрусяк, Н.Д. Арутюнов, Р. Берчфильд, О.Л. Боярська, В.Г. Гак, О.Д. Мєшков, С.М. Єнікеєва, Ю.О. Жлуктенко, В.І. Заботкіна, Ю.А. Зацний, Н.К. Изулікін, К.В. Ковтун, Є.С. Кубрякова, Р.К. Махачашвілі, І.І. Мурко, Л.Ф. Омельченко, Т.О. Пахомова, Т.А. Пімахіна, О.М. Позднякова, В.Н. Телія , Є.Б. Черкаська, А.В. Янков та інші.

Поява неологізмів зумовлена екстралінгвістичними факторами, такими як постійний розвиток суспільства, техніки та технології, поява нових реалій, які потребують відображення у мові, а також і суто мовними потребами (дія закону економії мовних засобів).

Процес появи неологізмів є невпинним, він присутній у кожній галузі науки та суспільства, саме тому є актуальним об’єктом дослідження багатьох мовознавців.

Метою даної роботи є аналіз нових лексичних одиниць на морфологічному та семантичному рівнях, встановлення зв'язку між морфологією та семантикою слова, виявлення нових тенденцій створення лексичних одиниць.

Дослідження неологізмів переконують, що нова лексика утворюється, головним чином, з власного матеріалу шляхом словотворчих операцій та переосмисленням вже існуючих одиниць [1,3]. Афіксація, абревіація, телескопія, словоскладання та конверсія залишаються основними способами створення морфологічних неологізмів. Поява семантичних неологізмів регулюється дією закону економії мовних засобів, що зменшує кількісний приріст лексичних одиниць і спрямовує номінативну діяльність на вторинну номінацію – веде до переосмислення вже наявних у мові номінативних засобів [2, 66].